

درسنامه جرایم
علیه اشخاص (قتل)

احمد حاجی ده آبادی
استاد دانشگاه تهران

www.ketab.ir



سرشناسه	: حاجی ده‌آبادی، احمد، ۱۳۴۹-
عنوان قراردادی	: ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	: درسنامه جرایم علیه اشخاص (قتل)/احمد حاجی ده‌آبادی
مشخصات نشر	: تهران: نشر میزان، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	: ۲۷۲ ص.
فروست	: علوم اجتماعی: ۱۴۹۵.
شابک	: 978-622-212-305-5
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا	
یادداشت	: کتابنامه: همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: قتل -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	: Homicide -- Law and legislation -- Iran
موضوع	: قتل (فقه) -- ایران ایران Homicide (Islamic law) -- Iran
موضوع	: قتل -- ایران -- دعاوی Homicide -- Iran -- Cases
موضوع	: حقوق جزا -- ایران ایران Criminal law -- Iran
رده‌بندی کنگره	: KMH۴۰۵۰
رده‌بندی دیویی	: ۳۴۵/۵۵۰۲۵۲۳
شماره کتابشناسی	: ۸۹۶۲۰۷۷

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، فایل الکترونیکی و...) از این اثر بدون اخذ مجوز از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.
لطفاً در صورت مشاهده، موارد را به شماره تلفن‌های ذیل اطلاع دهید.

۱۴۹۵

نشر میزان

درسنامه جرایم علیه اشخاص (قتل)

دکتر احمد حاجی ده‌آبادی

چاپ اول: پاییز ۱۴۰۱

قیمت: ۱۲۵۰۰۰ تومان

شماره: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۱۲-۳۰۵-۵

دفتر مرکزی نشر میزان: خیابان سهروردی شمالی، خیابان خرمشهر، پلاک ۶۲، طبقه چهارم

تلفن دفتر مرکزی: ۸۸۵۴۹۱۳۱ - ۸۸۵۴۴۱۲۴ تلفن مرکز پخش و فروش: ۸۸۳۴۹۵۲۹ - ۸۸۳۴۹۵۳۰

فروشگاه شماره ۱: خیابان سهروردی شمالی، خیابان خرمشهر، پلاک ۶۲، تلفن: ۸۸۵۲۰۴۶۵

فروشگاه شماره ۲: خ انقلاب، روبروی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخررازی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۴۶۷۷۷۰

وب سایت: www.mizan-law.ir پست الکترونیکی: mizannasher@yahoo.com

کانال تلگرام: t.me/nashremizan اینستاگرام: [nashremizan](https://www.instagram.com/nashremizan)

فهرست مطالب

مقدمه	۱۵
درس نخست: قتل؛ تعریف، اقسام و تفاوت آن با مرگ طبیعی و خودکشی	۱۷
۱. تعریف قتل	۱۸
۲. اقسام قتل	۱۹
۲-۱. اقسام قتل در فقه و قوانین جزایی	۲۰
۲-۲. هشت نکته در باب اقسام قتل	۲۰
۲-۳. اقسام قتل در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲	۲۴
۳. مرگ طبیعی (حادثه)، خودکشی و قتل	۲۷
درس دوم: رکن مادی جرم قتل (موضوع و رفتار مجرمانه)	۲۹
۱. موضوع (انسان)	۳۱
۲. رفتار مجرمانه (عمل کشنده در قالب فعل مادی)	۳۱
۳. رفتار مجرمانه (عمل کشنده در قالب فعل غیرمادی)	۳۲
۴. رفتار مجرمانه (عمل کشنده در قالب ترک فعل)	۳۴
۴-۱. تبیین محل بحث	۳۴
۴-۲. شروط قاتل به شمار رفتن تارک فعل از منظر قانون	۳۶
۴-۲-۱. وجود وظیفه قانونی یا قراردادی مبنی بر انجام فعل	۳۶
۴-۲-۲. وجود رابطه سببیت	۳۶
۴-۲-۳. توانایی تارک بر انجام فعل	۳۶
۴-۳. نقدی بر ماده ۲۹۵ (لزوم «باعث مرگ شدن» و عدم کفایت «مانع مرگ نشدن»)	۳۷
درس سوم: رکن مادی جرم قتل (شرایط)	۳۹
۱. زنده بودن	۳۹
۱-۱. احکام جنایت بر مرده	۴۰
۱-۲. مبدأ حیات	۴۰
۱-۲-۱. تعریف جرم سقط جنین	۴۰

- ۴۱..... ۱-۲-۱. قانونگذاری جرم سقط جنین
- ۴۲..... ۲. محقون الدم بودن
- ۴۲..... ۲-۱. تبیین مستند قانونی این شرط
- ۴۴..... ۲-۲. انواع مهدورالدم
- ۴۴..... ۲-۲-۱. مهدورالدم مطلق
- ۴۴..... ۲-۲-۲. مهدورالدم نسبی
- ۴۴..... الف) قاتل نسبت به اولیای دم و مأذون از سوی ایشان
- ۴۶..... ب) زانی و زانیه در حال زنا نسبت به شوهر زانیه
- ۴۸..... ۳. مغایرت (دوگانگی) قاتل و مقتول
- ۴۸..... ۳-۱. خودکشی
- ۵۰..... ۳-۲. خودزنی و ایراد صدمه به خویش
- ۵۱..... ۳-۳. لزوم تفکیک خودکشی از قتل
- ۵۱..... ۳-۴. مرگ شیرین (اتانازی)
- ۵۳..... درس چهارم: رکن مادی جرم قتل (نتیجه، سببیت و استناد)**
- ۵۴..... ۱. نتیجه (مرگ)
- ۵۴..... ۱-۱. مرگ قلبی
- ۵۵..... ۱-۲. مرگ مغزی
- ۵۵..... ۱-۲-۱. مرگ مغزی در فقه
- ۵۶..... ۱-۲-۲. مرگ مغزی در حقوق
- ۵۷..... ۲. سببیت (علیت) و استناد
- ۵۷..... ۲-۱. وجود رابطه سببیت میان رفتار و نتیجه
- ۵۹..... ۲-۲. استناد قتل به رفتار مرتکب
- ۵۹..... ۲-۲-۱. تفکیک رابطه سببیت از استناد
- ۶۰..... ۲-۲-۲. تفاوت‌های سببیت و استناد
- ۶۱..... ۲-۲-۳. مشکل بودن احراز استناد
- ۶۲..... ۲-۲-۴. عوامل سازنده استناد
- ۶۴..... ۲-۲-۵. فاصله زمانی میان رفتار مجرمانه و مرگ
- ۶۵..... درس پنجم: رکن معنوی قتل عمد (سوء نیت عام)**
- ۶۷..... ۱. عمد در فعل و قصد وقوع آن بر مقتول
- ۶۸..... ۲. علم به موضوع
- ۶۸..... ۲-۱. علم به انسان بودن
- ۶۸..... ۲-۲. علم به زنده بودن

۶۸..... ۲-۳. علم به محقون الدم بودن

۶۹..... ۲-۳-۱. مستند قانونی «علم به محقون الدم بودن»

۷۰..... ۲-۳-۲. عدم تأثیر اشتباه حکمی

درس ششم: رکن معنوی قتل عمد (سوء نیت خاص)..... ۷۵

۷۶..... ۱. قصد صریح (تبیین بند الف و ت ماده ۲۹۰)

۷۶..... ۱-۱. وقوع قتل عمد با عمل به ندرت کشنده به شرط وجود قصد صریح

۷۷..... ۱-۲. تبیین واژه «جنایت نظیر»

۷۷..... ۱-۳. توضیح در مورد بند ت ماده ۲۹۰

۷۸..... ۲. قصد ضمنی (تبیین بند ب و پ ماده ۲۹۰)

۷۹..... ۲-۱. عمل نوعاً کشنده مطلق (تبیین بند ب ماده ۲۹۰)

۷۹..... ۲-۱-۱. عمد در عمل نوعاً کشنده مطلق و قصد وقوع آن بر مقتول

۸۰..... ۲-۱-۲. دشواری تشخیص عمل نوعاً کشنده و وجود اختلاف در این باره

۸۱..... ۲-۱-۳. علم به نوعاً کشنده بودن عمل

۸۳..... ۲-۱-۴. اصل وجود علم به نوعاً کشنده بودن

۸۴..... ۲-۱-۵. شبه عمد بودن قتل با عمل نوعاً کشنده، در فرض عدم آگاهی به نوعاً کشنده بودن

۸۴..... ۲-۲. عمل نوعاً کشنده نسبی (تبیین بند ج ماده ۲۹۰)

۸۵..... ۲-۲-۱. عمد در عمل نوعاً کشنده نسبی و قصد وقوع آن بر مقتول

۸۵..... ۲-۲-۲. علم به «وضعیت» و «نوعاً کشنده بودن کار نسبت به معنی علیه»

۸۶..... ۲-۲-۳. تفاوت عمل نوعاً کشنده مطلق و نسبی در زمینه علم

۸۶..... ۲-۲-۴. اهمیت ظاهری و تفاوت بند ب و پ

۸۷..... ۳. تقارن میان رکن مادی و رکن معنوی

۸۷..... ۳-۱. عدم تقارن (ابتدا رکن مادی و سپس رکن معنوی)

۸۸..... ۳-۲. عدم تقارن (ابتدا رکن معنوی و سپس رکن مادی)

درس هفتم: قتل شبه عمد و خطای محض؛ رکن معنوی و مصادیق..... ۹۱

۹۲..... ۱. رکن معنوی قتل شبه عمد

۹۲..... ۱-۱. عمد در فعل و قصد وقوع آن بر مقتول و عدم قصد قتل

۹۳..... ۱-۲. عدم لزوم تقصیر و وقوع شبه عمد با فعل مجاز

۹۳..... ۱-۳. مصادیق جنایت شبه عمد

۹۳..... ۱-۳-۱. قصد فعل بدون قصد نتیجه (بند الف ماده ۲۹۱)

۹۴..... ۱-۳-۲. جنایت همراه با اشتباه در موضوع (بند ب ماده ۲۹۱)

۹۴..... ۱-۳-۳. جنایت همراه با تقصیر (بند پ ماده ۲۹۱)

۹۴..... الف) تعریف تقصیر

- ب) وجود رابطه سببیت و استناد میان تقصیر و نتیجه ۹۶
۲. رکن معنوی قتل خطای محض ۹۷
- ۲-۱. قتل در حال خواب و بیهوشی (بند الف ماده ۲۹۲) ۹۸
- ۲-۲. قتل در حال صغر و جنون (بند ب ماده ۲۹۲) ۹۹
- ۲-۳. نداشتن قصد فعل و قصد قتل (بند پ ماده ۲۹۲) ۱۰۰
- درس هشتم: مجازات انواع قتل** ۱۰۳
۱. قتل عمد ۱۰۴
- ۱-۱. مجازات اصلی ۱۰۴
- ۱-۱-۱. جنبه حق الناسی ۱۰۴
- الف) قتل عمد واجد شرایط قصاص ۱۰۵
- ب) قتل عمد فاقد شرایط قصاص ۱۰۷
- ۱-۲. جنبه عمومی ۱۰۸
- ۱-۲. مجازات تکمیلی ۱۰۹
- ۱-۳. مجازات تبعی ۱۱۰
۲. قتل شبه عمد ۱۱۱
- ۲-۱. مجازات اصلی ۱۱۱
- ۲-۱-۱. جنبه حق الناسی ۱۱۱
- ۲-۱-۲. جنبه عمومی ۱۱۱
- ۲-۲. مجازات تکمیلی ۱۱۱
- ۲-۳. مجازات تبعی ۱۱۲
۳. قتل خطای محض ۱۱۲
- ۳-۱. جنبه حق الناسی ۱۱۲
- ۳-۲. جنبه عمومی ۱۱۲
- درس نهم: شرکت در قتل** ۱۱۵
۱. دخالت کنندگان در جرم ۱۱۶
۲. تعریف و تبیین شرکت در قتل ۱۲۰
۳. پرونده‌هایی از شرکت در قتل ۱۲۲
۴. انواع شرکت در قتل ۱۲۷
۵. مجازات شرکت در قتل عمد ۱۲۷
- ۵-۱. دامنه اختیارات ولی دم ۱۲۸
- ۵-۲. محاسبه فاضل دیه ۱۲۹

مقدمه

بر پیامبر رحمت حضرت محمد ﷺ و اهل بیت عصمت و طهارت ﷺ صلوات می فرستم و خدا را بر نعمت‌هایی که ارزانی داشته است، سپاس می گویم و سر بر آستانش می سایم و اقرار می کنم که لایق هیچ یک از نعمت‌های بی شمارش نبوده و نیستم؛ به خصوص نعمت تعلیم و نگارش.

کتاب جرایم علیه اشخاص، پاییز ۱۳۹۶ به چاپ رسید و مورد استقبال جامعه حقوقی قرار گرفت و تاکنون سه نوبت تجدید چاپ شده است. این کتاب برای تدریس در دوره کارشناسی، مناسب نیست؛ زیرا حجم مطالب کتاب زیاد و فاقد برخی مباحثی است که در دوره کارشناسی احیاناً لازم می باشد؛ مانند ادله اثبات قتل و کفر و پرداخت کننده دیه و تداخل و عدم تداخل قصاص و دیه؛ بر این اساس نویسنده بر آن شد کتاب جرایم علیه اشخاص را تلخیص و به همراه مطالب مورد نیاز به شکل درسنامه منتشر کند. مشغله و وسواس علمی سبب شد کار به تأخیر بیفتد، اما سرانجام با عنایت حضرت حق (عزّوجلّ) کار به سامان رسید.

در اینجا توضیح چند نکته ضروری است:

۱. این کتاب صرفاً تلخیص کتاب جرایم علیه اشخاص نیست و مطالبی - حدود سی درصد - بدان افزوده شده است.

۲. در بخش‌های تلخیص شده نیز تغییرات بسیاری صورت گرفته که آن را از حالت تلخیص صرف خارج ساخته است.

۳. مطالب در بیست درس تنظیم شده است. به طبع با توجه به دو واحدی بودن درس حقوق جزای اختصاصی ۳ دوره کارشناسی حقوق، در شانزده جلسه این دروس را نمی توان تدریس کرد؛ لذا انتخاب دروس بر عهده استاد درس خواهد بود و مابقی بخش‌ها می بایست توسط خود دانشجویان مطالعه شود.

۴. در شروع هر درس، رئوس مطالب درس به همراه برخی پرسش‌های مرتبط آمده است تا ذهن دانشجو آماده شود. گاهی به تناسب، پرونده‌ای مطرح شده است. در پایان هر درس نیز

پرسش‌هایی مطرح شده که انتظار می‌رود دانشجویان بتوانند برخی پرسش‌ها را پاسخ یا پرونده را تحلیل کنند. مهم این است دانشجویان درباره پاسخ پرسش‌ها با یکدیگر مباحثه کنند تا استنباط حقوقی‌شان افزایش یابد.

۵. برخی ملاحظات سبب شد مطالب به اختصار آورده شود. همچنین ذیل برخی موضوعات می‌توانستیم منابعی را معرفی کنیم تا احیاناً خواننده مشتاق با مراجعه به آنها ابهاماتش را برطرف نماید.

۶. مجموعه مقالات اینجانب و نیز معرفی کتاب‌های راقم این سطور در وبگاه شخصی اینجانب به آدرس «hajidehabadi.ir» قابل دسترسی است.

۷. در پایان از آنجاکه همیشه در انتظار دریافت انتقادات و پیشنهادهای خوانندگان محترم کتاب‌ها و مقالاتم هستم، از مخاطبان گرانقدر - اعم از اساتید، دانشجویان، قضات، وکلا و... - تقاضا دارم نظرات خود را به آدرس رایانامه اینجانب «adehabadi@ut.ac.ir» ارسال بفرمایند.

میبد، ده‌آباد، محله پایین

احمد حاجی‌ده‌آبادی

شنبه ۱۳۰۱/۴/۴ مصافحه با ۲۵ ذی‌القعدة ۱۴۴۳ ق (روز دحوالأرض)